

ASAF HÂLET ÇELEBİ NİN BÜTÜN YAZILARI ÜZERİNE

Hakan Sazyek

Edebiyat bilimi kapsamındaki alt disiplinler içinde toplu eserleri amaçlayan derlemelerin ve külliyat oluşturma çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Bir sanatçının ürettiği bütün metinleri, geniş bir tarama faaliyeti sonunda türsel ve kronolojik bir tasnife tâbi tutarak belirleme biçiminde biraz daha geniş bir açıklamayla nitelenebilecek derleme çalışması, yorumlama çalışmasına zemin hazırlar. Bu yönüyle derleme çalışması, yani bir sanatçının hem ürün verdiği aslî türdeki, hem de öteki türlerdeki eserlerinin metinlerinin derlenmesi ve yayımlanması, okuyucuyu ve değerlendirmeciye iki ayrı sonuca ulaştırma açısından önem kazanmaktadır. Bunların ilki, onun aslî türdeki eserlerine daha fazla nüfuz etmek; ikincisi ise yine onun sanatçı kişiliğinin, sanat evreninin boyutlarını daha net çizgilerle belirlemektir. Bir başka deyişle, bir "şair" in -aslî türü şiir olan bir sanatçının- öteki türlerde kaleme almış olduğu bütün "yazı"larının bir araya getirilmesi, onun sanat evrenine girmek ve bu evrenin genel boyutlarını kavramak için önemli birer anahtar işlevine sahiptir. Örneğin, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli adlarından Asaf Hâlet Çelebi'nin (1907-1958), kendi içinde değişik kategorilere ayrılan yazıları, konferansları ve görüşmeleri bütüncü bir anlayışla derlenip değerlendirilirse hem bu "kapalı şair" in şiir dünyası önemli ölçüde aydınlığa kavuşacak, hem de onun salt bir şair olmadığı anlaşılacaktır.

Asaf Hâlet Çelebi, otuzlu yılların sonundan ölümüne kadar geçen süre içinde yazdığı şiirleriyle geniş bir ilgi alanı yaratmıştır. Bu ilgi alanı, farklı yaklaşımları, beğeniye ve eleştiriyi birlikte içerir. Özellikle, Türk şiirinde köklü değişiklikleri gerçekleştiren yeni oluşumların görüldüğü kırklı yıllarda daha çok eleştirel değerlendirmelerle karşılaşmıştır onun şiirleri. Öyle ki, yine aynı dönemde oluşan Garip hareketinin üyesi Orhan Veli Kanık ile birlikte, eski kuşakların en çok alay ettiği iki şairden birisi olur. Bu alaylarda, onun şiirlerindeki, anlamsız ve saçma olarak nitelenen kimi sözlerin varlığı önemli rol oynamıştır. Arap, Fars ve Hint kültürlerinden kaynaklanan bu sözler, aslında Çelebi'nin şiirlerinin karakteristik özelliğini sağlayan, onun doğru kimliğini belirginleştiren temel öğelerdir.

Asaf Hâlet Çelebi'nin şiiri büyük ölçüde doğu mistisizminden beslenmiştir. Fransızca'yı da çok iyi bilen şair, doğru bir aile ve kültür çevresinin içinde yetişmiş olmasının da etkisiyle Arapça, Farsça, Hintçe ve Sanskritçe gibi doğu dillerine geniş ilgi duymuş, bu dillerde yazılmış olan önemli eserleri özgün metinlerinden okuyup anlayabilecek bir düzeye ulaşmıştır. Beslendiği bu kültür evreni, Asaf Hâlet Çelebi'nin salt şiirlerine yansımakla kalmamıştır. O, poetik yazılarını ve çok çeşitli konuları kapsayan makalelerini de bu temel üzerine kurmuştur.

Asaf Hâlet Çelebi'nin gazete ve dergilerde doksan üç yazısı ve iki konferansı yayımlanmıştır. Ayrıca kendisiyle yapılan on görüşme de bu süreli yayın sayfalarında yer almıştır. Bunlardan "Yayımlanmamış Bir Yazısı" (1) başlıklı deneme, "Onunla Bir Konuşma" (2) adlı görüşme ve "Masal Dünyamız" (3) başlıklı konferans dışındakiler Çelebi'nin sağlığında okuyucuyla buluşmuştur (4).

Çelebi'nin ilk yazıları 1938 yılında *Ses* dergisinde yayımlanmıştır. "Tekerleme" (5) ve "Türk Ruhunda Mücerret" (6), Asaf Hâlet Çelebi'nin bütün sanat hayatı boyunca uygulayacağı şiirleştirme tekniğinin ilk ipuçlarını vermesi bakımından önem kazanır. Masalları ve oyun tekerlemelerini, gerçekliği soyutlaştıran, bilinçaltını önceleyen, dış etkenler ile henüz saflığı bozulmamış çocuksu bir saflığı yansıtan içerikleri bakımından önemseyen şair, ikinci yazısını şu satırlarla bitirir:

"Niyetim, ne bir pedagoji tahlili ne de bir folklor tetkiki yapmaktır. Ben bundan evvel (tekerlemeler) hakkında yazdığım makalemde de yalnız "mücerret" edebiyattan bahsettim. Yukandaki misallerimi de bu edebiyatın bir numunesi olarak göstermeyi düşünüyorum. Şekilden ziyade meâl e ehemmiyet veren, şuurdan ziyade tahteşşuur denilen, müşahhas edebiyattan ziyade mücerret edebiyatı terviç eden zümreye hitap ediyorum. Hazineler bizim tahteşşuur varlığımızdadır. Eskiye okumak veya okumamak bizi tesiri altında buldurmamalı, kör taklidciliklerden vazgeçmeliyiz. Çocukluğumuza dönmeksek bile çocukluğumuzdaki saf ve samimi varlığımıza dönemez miyiz?"

Çelebi'nin, tekerlemelerin ses tekrarı ve bilinçaltına yönelim özelliklerine duyduğu ilgi, şiirdeki örneklerinin yanında mensur şiir ya da şiirsel düzyazı olarak adlandırılabilir bir tarzda da kalem denemelerine girişmesine zemin hazırlar. O, ilk örneğini 1938 yılında yayımlanan "Kasap" (7) ile verdiği bu tarzda sekiz metin daha yazmıştır. Şairin hayal dünyasındaki mistik, olağanüstü evreni önceleyen bu metinler, 1938-1940 yılları arasında yayımlanır. Şair, daha sonraki düzyazı faaliyetinde bu tarza yer vermez. Buna örnek olarak "Kedi" başlıklı metni veriyorum :

"Aç kediyeye çörek attım. Öyle hırsıyla baktı ve yedi ki : Başka var mı diye döndü ve olmadığını görünce gözleriyle teşekkür etmeyi bildi. Bununla beraber insan değildi, kediydi.

Yeni aldığım kitaplar diyorlar ki ilk memeli hayvanlar yirmi kere daha aptalmış. Şu halde kedi ilerde insandan akıllı olacak demek.

Ben kediyeye hiçbir şeye benzetmem. Kedi kedidir. Çocukluğumda tanıdığım bazı kediler benimle oturup sokağı ve caddeyi seyretmesini bilirlerdi. Havuza eğilerek benim gibi balık yakalamasını bilirlerdi. Yalnız onlar bu balıkları çiğ yerlerdi. Kediler en iyi dostum olmuşlardır ve hiç canımı sıkmamışlardır.

Kediyeye göre şüphesiz acıip bir yüzüm var; bir kere kulağım başımın yanında, kuyruğum yok ve ayak üstü duruyor, istediğim zaman derilerimi çıkartıyorum. Bir kedi muhakkak ki bunu düşünüyor, sonra da kendilerinden yirmi misli büyük bir dev!.. Acaba biz bizden yirmi kere

büyük ve akli da yine yirmi kere şeytanlıklara eren mahlûklar içinde yaşasaydık onlarla dost olur muyduk?

Benli Bahri Şehzade bir kedi idi ve tekinsiz konakta fakir kız onu takip etti, yedi senelik yolu bir saatte geçti, fakat bu sır faş olunca Benli Bahri artık kedi olamadı." (8)

Şair, doğu kültürü üzerindeki birikimini kaleme almaya da yine bu sırada yönelir. Sayıca az olmakla birlikte, doğulu sanatçılara yönelik incelemeleri ("Molla Câmî'nin Rubaileri" (9)) ve kitap tanıtma yazıları ("Gülistan" (10)) otuzlu yılların sonunda görünmeye başlamıştır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin yazıları, kırklı yılların başından itibaren, bir süre, eleştirel bir kimliğe bürünür. Onun bu sıradaki birkaç yazısı da, adını açıkça vermemekle birlikte, Necip Fazıl Kısakürek'e yöneliktir. Çelebi, Kısakürek'i "Kalp Şairi" (11) ve "Sahte Eyyub Sultan Mistiği"(12) gibi nitelermelerle eleştirir. Şairin bu dönemdeki eleştiri yazılarında dikkati çeken bir başka özellik de, şiirlerindeki gizemli atmosferi yaratmada yararlandığı anlatım tarzının varlığıdır. Çelebi, gerek Kısakürek'e, gerekse eski kuşağa yönelik eleştirilerini benzetmelere dayalı dolaylı ifadeler aracılığıyla dile getirmiştir. Şair, özellikle haftalık *Gün* gazetesindeki yazılarında, dönemin başlıca tartışma konusu olan 'eski-yeni meselesi'ni işler ve eski kuşakları oldukça sert ifadelerle yerer. "Gençliğe Saldıranlar" (13), "Gazetecilik Haysiyeti" (14), "Yanlış Anlaşılmasın" (15) ve "Şımartmaktan Vazgeçelim" (16) başlıklı makaleler, Çelebi'nin, kendisini çağdaşlarından ayrı tutmaksızın, bir yeni kuşak mensubu olarak görüldüğü eleştiri ürünleridir. Şair bu tutumunu şu keskin ifadelerle yansıtmıştır :

"Bugün bıyıklarını eline alan neslimiz maşallah gürbüz, sıhhatli, ihatalı ve irfanlıdır. Aralarında (Frengistanda) yüksek tahsil görmüşleri, dünyanın kaç bucak olduğunu bilenleri çoktur. Beyoğlu'ndaki Frenk kitapçıları alt üst edenlerin hep bu yeni nesil arasında mevcut olduğunu gözlerimizle görüyoruz. Halbuki şu (eskici) geçinenlerin hiçbirini henüz Haşet'te görmedik. Zaten çoğu da yarım yamalak ecnebi lisanı bilirler, bilseler de okumazlar, okusalar da yeniden ne oluyor, ne bitiyor takip etmezler. Hâlâ en büyük şair Lamartine, en büyük naşir Dumas Fils'tir zannederler. Yirmi beş sene evvelki harpten beri ve bugünkü vaziyette insanlığın ne kadar değiştiğinin farkında değillerdir. Kabuklarına çekilmiş sümüklü böcek hayatı süren bu zevat, maalesef gezdikleri yerlerde iğrenç izler bırakıyorlar, biz de bu izleri temizliyeceğiz diye canımızı çıkartıyoruz."

Bu yazıları, 1940 yılının başında patlak veren ve yaklaşık bir yıl süren "Tasfiye tartışması"nın uzantısı olarak değerlendirmek de mümkündür.

Asaf Hâlet Çelebi 1940-1942 yılları arasında resim, müzik ve bilimle ilgili yazılar da kaleme almıştır. Müstakil Ressam ve Heykeltraşlar Birliği'nin açtığı resim sergisinin açılışında verdiği konferanstan oluşan "Yeni Sanat" (17) ve yine bir resim sergisi dolayısıyla hazırladığı "Liman Resim Sergisi" (18) başlıklı yazılar, onun hem resim sanatı üzerine sağlam bir kuramsal birikime sahip olduğunu, hem de bu sanatın batıdaki gelişim sürecini yakından izlediğini ortaya koymaktadır. "Todi Musikisi" (19), "Üçüncü Tarihi Konser Münasebetiyle" (20) ve "Dördüncü

Tarihi Konser" (21) adlı makaleler ise Çelebi'nin klâsik Türk müziği üzerindeki derin vukufunun birer kanıtıdır.

Asaf Hâlet Çelebi, 1942-1949 arasında yazılarına ara verir. Bu süre içinde, sadece bir görüşmesi yayımlanmıştır. Bu görüşme de 1946 genel seçimlerinde bağımsız milletvekili olmak amacıyla adaylığını koyacağını açıklaması üzerine yapılmıştır ve daha çok onu reel hayat içindeki durumuyla ön plana çıkararak soru-cevaplardan örülü bir içeriğe sahiptir.

Çelebi, 1949'la birlikte yeniden dergi sayfalarında görünmeye başlar. Ancak, bu görünümde bir değişimin varlığı da kendisini sezdirmektedir, ilk evredeki yazılarını genellikle *Ses, Yeni Ses, Sokak, Hamle, Yeni Yol, Yeni Adam, Gün* gibi dönemin liberal hatta sosyalist kimlikli yayın organlarında yayımlayan şair, bu ikinci evrede muhafazakâr dergilerde adını duyurmaya yönelir.

1949 yılında başlayan ikinci evre de kendi içinde ikiye ayrılır. Aynı yıl *Şadırvan* dergisindeki dört yazısının ardından şair için yine bir suskunluk dönemi başlar. Bu dört yazı, aynı zamanda Asaf Hâlet Çelebi'de yeni bir ilgi odağının oluşmaya başladığını gösterir. Bu odak, Hint edebiyatıdır. "Hint Edebiyatında Destan" (22), "Mahabhârata" (23), "Harivamsa ve Bhagavat-Gîta" (24) ve "Ramayâna" (25) başlıklı yazılar, aynı adları taşıyan efsaneler hakkında genel bir tanıtım amacıyla kaleme alınmıştır. Çelebi, Hint edebiyatına ilgisini ikinci dönem yazılarının ikinci evresinde de yine dört yazısıyla örneklendirecektir. Ancak bu dörder yazılık iki grubun mukayesesi, şairin kendi içinde yaşadığı ideolojik ve inançsal dönüşümü belirginleştirir. Uzun yıllar önce derin görüş ayrılıkları yaşadığı, hatta hakkında çok sert eleştiriler yazdığı Necip Fazıl Kısakürek'in "Büyük Doğu"sunda arka arkaya çıkan yazılan, bu bakımdan oldukça ilginçtir. "Hindu Edebiyatında İslâm Tesiri I" (26), "Hindu Edebiyatında İslâm Tesiri II" (27), "Mistik Şair Kâbir" (28), "Hindistan'da İslâmlıktan İlham Alan Bir Din Vazı : Nanak" (29) başlıklı bu yazılar, adlarından da anlaşılacağı gibi, Çelebi'nin artık işlediği konulara İslâmî bir cepheden baktığını açıkça ortaya koyar.

Yaklaşık üç yıllık bir aradan sonra, Asaf Hâlet Çelebi, yoğun bir yazma ve yayımlama sürecine girer. Artık, onun yazı faaliyetinin son ve en önemli evresi başlamıştır. Ocak 1954'ten başlayarak Haziran 1957'ye kadar süren bu evre, gerek dergi çevresi, gerekse konu kadrosu bakımından çerçevesi daha belirlenmiş bir nitelik gösterir. Çelebi'nin bu evredeki yazıları *İstanbul, Büyük Doğu, Türk Düşüncesi, Türk Sanatı* ve *Türk Yurdu* dergilerinde çıkmıştır. Bir başka deyişle şair, ilk evredekinden oldukça farklı bir tercihle, artık milliyetçi-muhafazakâr kimlik taşıyan dergilerde yayımlamaktadır yazılarını. Konu kadrosunda köklü bir değişim olmamakla birlikte, bu yazıların yayımlandığı dergilerin söz konusu yapısı, onun sanat ve kültür alanlarındaki bakış açısında oluşan değişimin ideolojik bir tercihi de barındırmaya başladığı hususunda açık bir fikir vermektedir.

Asaf Hâlet Çelebi, Temmuz-Aralık 1954 arasında sadece şiirle ilgili olan dokuz yazı kaleme alır ve yayımlar. Bu makaleler, gerek onun çağdaşı şiir tarzlarını değerlendirmesi, gerekse kendi şiir anlayışını belirginleştirmesi bakımından önemlidir. "Yeni Şiir ve Şairler" (30),

“Pislik Edebiyatı” (31) ve “Düdüklü Tencere” (32) başlıklı yazılar, Çelebi'nin, döneminin şiirini ve şiir anlayışlarını eleştirel bir tutumla tasnif ve tahlil ettiği ürünlerdir. Özellikle ilk yazıda, kırklı yıllara damgasını vurmuş olan Garip şiirini, Orhan Veli Kanık'ın şahsında değerlendiren Çelebi, onu, iyi bir şair olduğunu vurgulamakla birlikte (Çelebi, Kanık'tan her zaman olumlu ifadelerle söz etmiştir), şiiri kolay yazılabilir bir kimliğe büründürdüğü ve bu yönden niteliksiz bir taklitçi kesiminin oluşmasına yol açtığı gerekçesiyle eleştirir. Çelebi'nin bu yoldaki hedefi sadece Orhan Veli Kanık değildir. O, aynı gerekçeyle Nurullah Ataç'ı, Nâzım Hikmet'i ve Bedri Rahmi Eyuboğlu'nu da yerer. Şair, öteki iki yazıda da bu konuyu, taklitçiliğin boyutları açısından irdelemeyi sürdürür. Asaf Hâlet Çelebi'nin, bu süredeki, şiirle ilgili öteki altı yazısı kendi poetikasını oluşturması bakımından dikkat çekicidir. “Benim Gözümle Şiir Dâvası” (33) genel başlığı altında yayımlanan bu makalelerde şair, dikkatini kendi şiiri üzerinde yoğunlaştırır ve poetik görüşlerini, şiirlerinden örnekler vermek yoluyla sergiler. “Saf Şiir”, “Şiirde Vuzuh”, “Şiirde Şekil”, “Mücerred Şiir”, “Şiirde Ruh Anı” ve “Şiirlerimde Mistisizm Temayülü” başlıklı altı yazı, Asaf Hâlet Çelebi'nin geç kalmış poetikasının metnini oluşturur. Bu metinlerin ayrıntılı değerlendirmesini ayrı bir çalışmanın konusu olarak görüyorum; bu nedenle sadece onların söz konusu yönlerine işaret etmekle yetindim. Bununla birlikte, şunu da eklemek gerekir ki, şair, bu yazılarda şiiri(ni) bütün yönleriyle değerlendirmeye yönelmiş bir teorisyen olarak görünür. Bir başka deyişle, onun bilinen dolaylı ve gizemci söyleyiş tarzı bu poetik metinlerde yerini olabildiğince açık bir anlatıma, açıklayıcı ve kanıtlayıcı bir bakış açısına bırakır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin bu evredeki öteki yazıları, Mevlâna ve Mevlevîlik, Divan şiiri ve İstanbul, Türk-İslâm şahsiyetleri ve sanatları biçiminde üç ana başlık altında yer alır. Şair, Mevlâna ve Mevlevîlik hakkında on bir ayrı makale yayımlamıştır. Onun Şeyh Galip üzerine kaleme aldığı on yazıyı da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. İlk gruptaki yazılarında Mevlâna'nın hayatını ve Mevlevîliğin tarihçesini, usullerini, törelerini ayrıntılı bir biçimde ele alan Çelebi, Şeyh Galip'le ilgili yazılarında da onu şairliğinden çok bir şeyh, bir tarikat ehli olarak konu edinmiştir.

Divan şiiri ve İstanbul ana başlığı altında yer alabilecek on bir makale ise, bu kentin Divan şairlerince işlenişini, semtleri ölçüt alan bir tasnifle ve özellikle fetihten başlayan kronolojik bir sıralamayla ele almıştır.

Son grubu oluşturan Türk-İslâm şahsiyetleri ve sanatları ana başlığı ise on üç makaleyi kapsar. Bunlardan altısı kitap tanıtma yazısı biçimindedir. Beş yazıda ise iki Türk gezgininin, yirminci yüzyılın başında Asya'nın çeşitli ülkelerine yaptıkları gezilere ilişkin izlenimlerini aktaran Çelebi, onların özellikle bu ülkelerde salt birer gezgin olmakla yetinmeyip birer misyoner ruhuyla gerçekleştirdikleri etkinliklere ağırlık vermiş, İslâmî bir bakış açısıyla yorumlamış ve olumlulamıştır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin dergi ve gazetelerde sadece makaleleri yayımlanmamıştır. Kendisiyle yapılan on görüşme de Çelebi'nin özellikle şiirle ilgili düşüncelerini içermesi, onun şairliğine,

ilginç kişiliğine ve şiirimize bakışına ilişkin ipuçlarını barındırması açısından dikkat çekici metinlerdir. Dolayısıyla, onun sanat ve şiir dünyasına girmek isteyen incelemeciler için üzerinde özenle durulması gereken birer anahtar niteliği taşımaktadır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin yazılarındaki konu dağarcığına genel bir bakış, onun ilkin çok yönlü bir sanatçı olduğu yargısına ulaştırır bizi. Şair, özellikle ilk evredeki yazılarında eleştiriden kitap tanıtmasına, doğulu şairlerden batılı bilim adamlarına, klâsik Türk musikisinden şiir meselelerine kadar uzanan değişik konuları işlemiştir. Çelebi, ikinci evre (1949-1956) yazılarında ise do ğulu bir kültür tarihçisi kimliği içindedir. Konularını ayrıntılı ve sistematize bir biçimde işleyişi ve özellikle kitap tanıtma yazılarında, ele aldığı kitabı değerlendirmede kullandığı ölçütler, onun aynı zamanda bir bilim adamı tutumuna ve titizliğine sahip olduğunu da sergilemektedir.

Doğulu olmak, ilk evrede daha çok günlük hayat içindeki simgesel davranış ve şiirdeki söyleyiş düzlemlerinde kalırken, ikinci evrede kişilik ve bakış açısı düzlemlerine yükselir ve dolayısıyla ideolojik bir niteliğe bürünür. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu değişim Çelebi'nin içinde yaşadığı düzene karşı bir muhalefet biçimine dönüşmez. Kendi bireysel âlemini kuran bir sanatçı olarak bu âlemin sınırlarını geçmez. Bu yargı, gerek ilk evreyi kapsayan tek parti dönemi, gerekse görece demokrasi ve özgürlük ortamının oluştuğu 1950 sonrası için de geçerlidir.Şairin, törensel davranış tarzından düşünsel bakış açısına yönelen değişimi, estetiğin kapsamı içinde yer alır.

Asaf Hâlet Çelebi'nin evrene, insana, kültüre, sanata ve şiire ilişkin görüşleri ile kendi içinde dönüşüme uğrayan doğulu şair ve kültür adamı kimliği, onun süreli yayınlarda yayımlanmış bütün yazıları, konferansları, görüşmeleri bu satırların yazarı tarafından yayımlandığında çok daha somut olarak görülecektir.

NOTLAR:

(1) *Yeditepe*, S.166. 15 Kasım 1958, s.2.

(2) A.g.d. S.166, 15 Kasım 1958, S.3/7.

(3) A.g.d., S.16, 1-15 Ocak 1960. S. 12-13; S 17, 15-31 Ocak 1960, s.12-13.

(4) Böylesine geniş bir oylum tutan bu metinler, bugüne kadar sistemli bir biçimde derlenip bir araya getirilmemiştir. Ancak sayın Mustafa Miyasoğlu'nun "Semih Güngör" takma adıyla yayımladığı *Asaf Hâlet Çelebi* (Sufle Yayınları, İstanbul, 1985) adlı kitabını bu bağlamda anmak gerekir Miyasoğlu, bu monografik ve antolojik çalışmasında Çelebi'nin yirmi dört yazısına, bir konferansına ve kendisiyle yapılmış bir görüşmeye de yer vermiştir. Ne var ki bu değerli çabayla derlenen metinler, şairin bu alandaki çalışmalarının ancak dörtte birini oluşturmaktadır.

(5) *Ses*, S 3. 2 İlkânun 1938, s 4-5.

- (6) A.g.d., S.4, 9 İlkânun 1938, s.5.
- (7) A.g.d., S.5. 16 İlkânun 1938. s.5.
- (8) A.g.d., S.2, Temmuz 1939, s. 10.
- (9) *Yeni Ses*, S.1 (5). İkincitesrin 1939. s.1/21.
- (10) *Gün*, S.4, 14 Haziran 1941, s.8.
- (11) *Sokak*, S.1, 6 Mart 1940, s.3-4.
- (12) A.g.d., S.2, 12 Nisan 1940. s.2.
- (13) S.1. 24 Mayıs 1941, s.2/6.
- (14) S.2, 31 Mayıs 1941, s.3/6.
- (15) S.3, 7 Haziran 1941, 5-3/6.
- (16) S.4, 14 Haziran 1941. s.3(17)
- (17) *Yeni Adam*, S.310, 5 Birinci kânun 1940, s.6-7/10; S.311, 12 Birincikânun 1940, s.6-11.
- (18) *Gün*, S.1, 24 Mayıs 1941, s.2/6.
- (19) *Yeni Adam*, S.360, 20 Sontesrin 1941, s.4-5.
- (20) A.g.d., S 364. 18 İlkânun 1941, s.1/3.
- (21) A.g.d., S.36,. 22 İkincikânun 1942, s.4/13.
- (22) *Şadırvan*, S.25, 16 Eylül 1949. s.10-11.
- (23) A.g.d., S.27, 30 Eylül 1949, s.6-7.
- (24) A.g.d., S.32, 4 Kasım 1949, s. 11.
- (25) A.g.d., S.35. 25 Kasım 1949, s.13.
- (26) S.1, 23 Nisan 1954, s.7.
- (27) S.2, 14 Mayıs 1954, s.7/14.
- (28) S. 3. 21 Mays 1954, s.7.
- (29.) S.4. 25 Mayıs 1954, s.7/18.
- (30) *Büyük Doğu*, S.9, 2 Temmuz 1954, s.7.
- (31) A.g.d., S. 10, 9 Temmuz 1954, s.7.
- (32) *Türk Sanatı*, S. 29. Kasım 1954, s.7-8.
- (33) *İstanbul*, S 9, Temmuz 1954, s.15-16; S. 10, Ağustos 1954, s.18-19; S. 11, Eylül 1954, s.20-22; S.12, Ekim 1954, s. 19-20; S.13, Kasım 1954, s.25-27; S. 14, Aralık 1954, s.24-25.

Adam Sanat, S.141, Ağustos 1997, s. 35-41.